

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Vnica Religione, Stvdio Catholicorvm Principvm, In
Repyblica Conservanda, Liber vnus**

Lens, Jean de

Coloniae Agrippinae, 1579

VD16 L 1181

In Republica constituenda, vel instauranda, & conseruanda, prima[m] esse
religionis habendam rationem. Cap. I.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30005

6
IN REPUBLICA CONSTI-
TVENDA, VEL INSTAVRANDA,
& conseruanda, primam esse religionis ha-
bendam rationem.

CAPVT PRIMVM.

VMAM Pompilium qui post Romulum regnauit, scribunt Titus Liuius & Plutarchus, ad continendam in noua re- publica multitudinem infra- nem atque imperitam, effica- cissimam hanc rationem existimauisse, si pri- mū deorum metū omnibus quā maximū iniiceret: qui cum nō facilē descensus in ho- minum animos videretur sine aliquo miracu- li commento, simulasse idcirco sibi cum dea Aegeria congressus nocturnos, cuius admoni- tu quæ acceptissima dijs essent, sacra consti- tueret. Impia quidem hæc erat superstitio, eo- rum qui dij non essent, velle metum iniicere, adeoq; sollicitē de colendis ijs, & eo quidē mo- do, qui acceptissimus esse posset, sacrorum institutione providere: sed ostendit tamen illius cura regis, cuius singularem in gerenda Republica sapientiam multa eius instituta declarant, quid sit imprimis ad stabiliendam pacandamq; Rempublicam comparandum, quantoq; sit opere elaborandum ijs rerum moderatoribus, qui Deum verum cæli terræ- que Dominum fide instructi norunt, vt in Re- publica illius imprimis honos curæ sit, cul- tus.

DE VNICA RELIGIONE. 7

rūsque eius constituatur sacrorum cæremo-
 nijs quàm aptissimis, conuenientissimisque
 tantæ maiestati. Cum enim sine legibus
 nulla esse vera respublica possit, atque vt
 neruis corpus, ita illa legibus firma confi-
 stat, harum exordium ab ijs profecto su-
 mendum est, quæ venerationem metum-
 que præscribunt eius, qui primarius est rei-
 publicæ moderator. Eam ob rem cum de legi-
 bus Plato, & hisipis constituenda forman-
 dæque ciuitate differeret, primo in loco po-
 suit eas, quæ cultum, quæ orationem, quæ
 sacrificia, & vt dicam summatim, quæ se-
 dulam seriâque deposcunt diuini numi-
 nis venerationem. Idcirco etiam Roma-
 nam ciuitatem Valerius Maximus laudat,
 quod omnia post religionem ponenda sem-
 per duxerit, etiam in quibus summæ maiesta-
 tis conspici voluit decus. Quapropter non
 dubitauerunt (inquit) sacris imperia serui-
 re, ita se humanarum rerum futura regimen
 existimantia, si diuinę potētiae bene atq; con-
 stanter fuissent famulata. Quod igitur in con-
 stituenda primum republica, idem erit in ea-
 dē post erigēda, si collapsa fuerit, perpetuoq;
 retinenda, faciendum, vt de religione, qua sin-
 cerissimè colatur Deus, prima semper cura
 suscipiatur. Nam si vel propter regū ac prin-
 cipū offensiones, vel etiam æqualium, fundi-
 tus interdum ciuitates interiisse memoran-
 tur: cur non id magis extimescendum est, ne
 propter offensum neglectu religionis Deum,
 (sine cuius benigno fauore nulla Respublica
 stare)

Lib. 4. de legibus.

Li. 1. ca. 1.

staret) nec obstante quidem mortalium quolibet ope, subuertantur? Neque verò se hoc interdum facere, cùm offensis fuerit crebris & magnis prouocatus, ignorari voluit ipse, qui sic denunciaret per Amos Prophetam: *Ecce oculi Domini super regnum peccans, & cõteram illud à facie terræ. Neque hoc immeritò fieri, præsertim ob neglectam, cõtemptamue religionem, ipse quoque vidit prophanus Poeta, cùm scribit:*

*Hora li. 3
Car. ode
6.*

*Delicta maiorum immeritus lues
Romane: donec templa refeceris,
Aedeisq; labanteis deorum, &
Fada nigro simulachra fumo.
Dis te minorem quod geris: imperas
Hinc omne principium: huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt,
Hesperia mala luctuosa.*

Offenditur enim Deus peccatis quidem omnibus, sed ijs magis quæ aliquam habent læsionem violationemque pietatis: at ijs maxime, quibus tanquam ex professo vera germanaq; Dei colendi ratio corrumpitur. Hoc namque perinde est agere, atque si quisquam regium apertè oppugnet honorem, & eum vel in dubium reuocet, vel neget esse deferendum. Qua profectò nulla grauior iniuria videri, nulla maior regibus existere solet offensio. Quoniam igitur Deo imprimis suus constare debet honos, hic autem gratus esse nõ possit, immò verò nec fit quidem honos, sed molestum onus iniuriæ, nisi vera religione deferatur, efficitur, in eo primum elaborandum

RELIGIONE.

9

dum esse, vt ea teneatur ac floreat in Republica, falsis omnibus colendi rationibus adulerinisq; reiectis. Vera autem religio quæ sit, nõ id cuiuslibet hominis æstimandum est iudicio. Etenim si res aliæ minores multo, nõ cuiuslibet passim dijudicandæ creduntur: quid fieri poterit imprudentius insulsiusue, quàm si grauissima hæc maximæque omnium religionis causa, cuiuslibet decisione, quia se forsitan mentiatur esse præditum spiritu Dei, finienda putetur? Præposterum erit hoc profecto, nec ordinis perturbatissimi grauissimam poterit deformitatem effugere: si cum humanas res prudentissimi cuiusque censura constituendas esse fateamur, diuinas cuiuslibet passim arbitrio committamus. Diuinum plane sit oportet non humanum, & publicum simul non priuatum, & illustre omnino ac certum, non obscurum & imbecille de religione iudicium. Quo posteaquam semel est in Republica constituta & fundata ratio formatq; pietatis, nihil postea peregrinum, nihil nouum est recipiendum: tenendumque illud quod beatus Ioannes in epistola præcipit? Si quis veniat ad vos, & hanc doctrinam non affert, ne domo quidem illum exceperitis, nec Aue dixeritis. Et si fixis semel aliæ de re quacunque legibus, quæ contra fiunt, puniuntur, multo erit maiore vigilantia prouidendum, ne quid in religionem impune peccetur. Quis enim alioqui religionum finis? quis in commutando modus? quanam in re alia perturbatio & confusio maior? Atqui hæc vna res est (quoniã

Epist. 2.

nullum est à Deo munus tributum hominī
 maius quàm religio) in qua consensionem, cō
 stantiam, grauitatem, modum, ordinē, tran
 quillitatem maximē deceat cōseruari. Ac sic
 uti nemo bene cultum dixerit hortū, in quo
 passim, euellente nemine, spinæ & vepres &
 noxiæ herbæ succrescunt: ita nemo, nisi men
 te captus, dixerit eam Rempublicam bene cō
 stitutam & formatam esse, in qua prohiben
 te nullo varij non modò suboriuntur, verūm
 etiam incrementa capiunt cum vera pieta
 te pugnantes errores. A quibus proculdu
 bio superari sensim & obrui necesse est reli
 gionem veram, quemadmodum ab vrticis
 & infælici lolio dominante seges optima præ
 focatur. Quis erit igitur iam bonus princeps
 ac sapiens reipublicæ moderator, qui bene
 consultum regno suo fore putet, si in eo plu
 res religiones, pro quorumlibet arbitratu
 Deum se quàm sincerissimē colere velle fingē
 tium, liberas esse & inualescere patiatur?
 Quòd si duas trēsue ex omnibus eligat, quas
 suppressis cæteris liberas esse velit, primum
 cur cæterorum qui alias sequuntur, naturali
 libertati facit iniuriam? quid si illæ potius
 quas repudiat, à spiritu Dei profectæ sint? Si
 altera religio potest esse, cur non & tertia? & si
 tertia, cur non & quarta & quinta? Sic enim
 gentilitas cum ab vnius Dei maiestate disces
 sisset, in ingentem paulo post deorū multitu
 dinem distracta est. Quia reuera nulla erat ra
 tio, cur, si præter vnum, aliud atque item aliud
 poneretur, non & centum & mille alij consti
 tue

tue.

RELIGIONE.

71

uerentur dij. Deinde parum id agit accuratè,
 vt Deo satisfaciat, eiusq; quoad possit propul-
 set iniurias: quando nec ab vno quidem pro-
 fectas suas ipsius vel irrisionum vel maledi-
 ctorum iniurias pati possit. Atqui hoc demū
 veræ virtutis munus est, ad proprias quidē &
 priuatas læsiones dissimulare, Dei verò contu-
 melias cum prohibere possis, nunquā perfer-
 re. Idcirco Helias propheta, vir indubiè man-
 suetudine & patientiæ virtute perfectus, cum
 propriæ personæ contemptum paruipēderet,
 Dei tamen seuerissimè vltus est iniuriam: ig-
 ne scilicet è cælo deuocato, cum à prophanis
 hominibus contemptim & sine vlla Dei vene-
 ratione, cuius erat propheta, ad regis nutum
 descendere iuberetur. Homo Dei (aiebant) hec *Li. 4. Re-*
 dicit rex: descende, festina. Ille verò: Si homo *gum. ca. 5*
 (inquit) Dei sum, descendat ignis de cælo, &
 deuoret te ac quinquaginta tuos. Nempe vt
 exemplo funesti huius exitus vestri, cæteri
 discant tam viles esse Dei seruos non debere:
 quorum contemptus in eius cui seruiunt re-
 dundat dehonestationem. Eiusdemque pro-
 phetæ zelo sublatis sunt prophetae Baal qua-
 dringenti quinquaginta, atque ad torrentem *3. Reg. 18.*
 Cison interfecti, ne falsa & impia diutius re-
 ligione, quæ per illos fouebatur, vnus veri
 Dei producerentur iniuriæ. Porrò principes
 ij qui ad suæ quidem maiestatis læsæ crimina
 puniendi exertissimum gladium gerunt, au-
 res verò ad multas grauesq; diuinæ maiestatis
 iniurias clausas habent, vel linguas etiam ipsi
 aut manus ad inferendum promptas: nonne
 tibi

*Li. 3. Re-
gū, ca. 11.*

tibi videntur hi dignissimi, qui vicissim & in proprij honoris, regniq; periculis à Deo negligantur. Hinc sæpenumero subditorum rebelliones aut finitimorum inuasiones, & eiectiones, vel cædes principum, euerfionésque regnorum extiterunt: quia Dei honorem & cultum proprijs posthabuere commodis atque honoribus. Iratus est (ait scriptura Dominus Salomoni, quod auersa esset mens eius à Domino Deo Israel, qui apparuerat ei secundo, & præceperat de verbo hoc, ne sequeretur deos alienos, & non custodiuit quæ mandauit ei Dominus. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, dirumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Suscitauit quoq; Dominus aduersarium Salomoni Adad Idumæum de semine regio, & Razō filium Eliada, &c. Equidem hæc opinor sic esse conscripta, vt expressa lectaque de vno, de multis alijs etiam tacita cogitentur. Idcirco Traianus sub Valente magister militum, aduersus barbaras Gotthorum gentes missus, cum victus confususque rediisset, ob eamque rem molliciem ei Valens ac timiditatem obijceret, ille ingenti libertate: Non (inquit) imperator, ego sum victus, sed tu victoriã perdidisti cum Deo resistis, & illius auxilia Barbaris potius facis opportuna. Isaac etiam monachus ea tempestate virtutis nomine clarus, cum egredientem videret ad pugnam Imperatorem: Quò vadis, ait, Imperator, qui pugnas aduersus Deum, quem nõ habes adiutorem?

*Li. 8. tri.
cap. 13.*

rem
nia
plu
mik
faci
Val
rica
virt
iust
tur
rem
tris
tes
fcec
Ma
fug
han
Imp
no c
nan
fius
nof
duc
cref
tus
ber
ricu
infe
gio
sub
exp
hoc
dus

RELIGIONE.

13

rem? Ipse enim contra te Barbaros mouit, quo-
 niam & tu aduersus eum blasphemias linguas
 plurimas incitasti, & qui ei sacra psallunt, do-
 mibus expulisti. Quiesce ergo bellare, & ille
 faciet bella cessare. Quin & frater, cum ab eo
 Valens suppetias peteret aduersus vim Barba-
 ricam, rescripsit, religiosum non esse talem
 virum iuuare, qui Deo rebellis existeret: sed
 iustum esse magis, vt eius superbia retūderet-
 tur. Quid memorem Valentinianum iunio-
 rem? nonne ille, qui acquiescens Iustinæ ma-
 tris iam Arrianæ monitis, Arrianorum par-
 tes adiuuaret, diuoq; Ambrosio infestus esset,
 fœdam fugam Imperator facere coactus est,
 Maximo rebelli persequēte? Namque illi post
 fugam rescribens laudatissimus Theodosius,
 hanc ob causam negauit esse mirum, si cum
 Imperatore timiditas, vires verò cum tyran-
 no copularētur. Sed eundem postea ad pater-
 nam pietatem reuocatum, imperio Theodo-
 sius restituit. Adiungam & aliud quiddam
 nostris temporibus longe vicinius. Venceslao
 duodecimo Bohemorum regi nunciabatur
 crescere indies hæreticos: & conciones ac cœ-
 tus frequentes contra auitam religionem ha-
 beri: sed his ille neque iniurijs Dei, neque pe-
 riculis ecclesiæ commouebatur. Pâtiebatur
 insolentissimos sectarios cuncta in causa reli-
 gionis pro sua libidine gerere. Et quanquam
 subinde multitudine terrebatur, tamen cum
 exploratum habuisset, se ab illis in concione
 hoc nomine commendatum, quòd commo-
 dus ipsis rex ac perfacilis esset, qui eorum no-

Theodo-
 retus lib.
 5. cap. 15.

Vide Ae-
 neam syl-
 uii histo-
 ria Bohe-
 mica ca.
 35. 36. &
 37.

ua

ua in religione studia minime perturbaret: ideoq; nec ad eum è regno deturbandum suscipi consilia oportere, id quod iam fieri & agitari cœperat, tum securus omnem cogitationem deposuit de sumendis armis ad eorū conatus reprimendos: planeq; (vt ait Aeneas Syluius) ex tepido frigid⁹ euasit. At cum pōst significaretur præualētib; hæreticis peti atque interfici magistratus, subuerti reipublicę ordinem, eius quoque coronæ proximum periculum impendēre: tum demum commoueri & de vindicta cogitare cœpit. Sed eheu serō nimium. Mox enim ex ira paralyfi resolutus est, paucisq; pōst diebus, frustrā imploratis cōtra regni sui hostes auxilijs amicorum, è vita excessit. Hæretici verō Bohemiam maximis cladibus affecēre. Ita profectō fit, vt cum religio Deusq; negligitur, vna cum religione & regnum, cuius retinendi cura præcipua est, amittatur. Idcirco Theodosium Augustum sic

Epist. 25. Leo Pontifex suis ex literis cohortatus: Cum ecclesię causa statum regni vestri agamus & salutis, vt prouinciarum vestrarum quieto iure potiamini, defendite contra hæreticos inconcussam ecclesię statum, vt & vestrum Christi dextera defendatur imperium. Eiusdem pontificis & illa sententia est, in epistola ad Pulcheriam Augustam: Quoniam res humanę aliter tutę esse non possunt, nisi quę ad diuinam confessionem pertinent, & Regia & sacerdotalis defendat autoritas.

Iuxta